LACAN
3 equivoque interpretaties
in ETOURDIT (1972), 487-492

Lieven Jonckheere
12/01/22

VANUIT TEKST HELLEBOIS …

sterke stelling
interpreteren=*interprétation* is lezen=*lecture*
omdat spreken=*parole* is schrijven=*écriture*

van sommige gesproken woorden is inderdaad meteen duidelijk dat we die op verschillende manieren kunnen verstaan – dat ze equivoque zijn
als ik bv. wij/wei zeg, dan kan u dat ofwel als 'wei' (korte ei) of als 'wij' (lange ij) verstaan
dat equivoque karakter van een gesproken woord is gebaseerd op

- de homofonie of de gelijkluidendheid van verschillende woorden
- of eigenlijk de homofonie van verschillend geschreven woorden
  een gesproken woord is inderdaad equivoque in de mate dat we dat in gedachten op verschillende manieren kunnen 'schrijven'
  als u mij wij/wei hoort zeggen begint u meteen in gedachten te schrijven: korte ei of lange ij

stelling Lacan
dat equivoque zijn geldt niet alleen voor sommige gepriviligieerde woorden – zoals wei/wij
maar geldt eigenlijk voor heel het spreken – bij elk woord dat we horen beginnen we in gedachten te schrijven om het te kunnen verstaan
dat is Lacans notie van *lalangue* = detaal / tataal

- elke gesproken taal heeft haar eigen *lalangue*
- *lalangue*
  - *intégrale des équivoques (homophones) …*
    integrale = volledige uitvoering van muziek bv integrale van symfoniën van Beethoven
  - *… que l'histoire d'une langue a laissé persister* = blijvend heeft achtergelaten in die taal
    dépôt de equivoques van een taal= bezinksel / bewaarplaats (minder verheven)
- oorsprong van die equivoques
  - *pas de rapport sexuel* tussen man en vrouw
    geen band tussen man en vrouw – noch via taal noch via genot
  - *lalangue* = equivoques van de vrouwen die onder elkaar spreken
    - in die equivoques wordt genot van die vrouwen opgeslagen
    - die met het vrouwelijk genot volgepropte equivoques worden 'afgeluisterd' door de kinderen van die vrouwen – in die zin is *lalangue* de moedertaal

in die equivoques schemert een genot van de spreker door

homofone equivoques stellen altijd meteen de vraag van de bedoeling van de spreker:
heeft hij 'wei' met korte ei of 'wij' met lange ei bedoeld?
Hoe moeten wij dus die wij/wei schrijven?

we kunnen in principe 3 niveau's in 'de bedoeling' van de spreker onderscheiden

- bedoeling van het spreken op Imaginair niveau
  het ik wil een boodschap aan de kleine ander communiceren
  - wat kan de boodschap zijn van "de koe staat in de wei"?
    dat kan bv. zijn dat de koe van die wei moet afgehaald worden,om geslacht te worden
  - kleine ander-gelijke moet de boodschap verstaan en daar dan in de realiteit adequaat op reageren: "ok, wij halen die koe dan wel even van de wei"
- bedoeling van het spreken op Symbolisch niveau
  het subject van het Ubw wil de waarheid door de grote Ander laten erkennen
  – altijd ½ waarheid
  - subject maakt een lapsus – en zegt bv. "wij staan euh de koe staat in de wei"
  - dat is een appel op een interpretatie vanuit de grote Ander
    via de vrije associatie rond die lapsus moet de Ander iets van de Ubw seksuele infantiele zin ervan naar het subject terug te spelen:
    - "met wie sta je samen in de wei?"
    - "ben jij dan een koe?"
- bedoeling van het spreken op Reëel niveau
  het spreekwezen wil op zijn dooie eentje van de equivoques in het spreken genieten
  - stel dat iemand het, in een soort identitaire opstoot, altijd maar over zichzelf heeft als "wij, mannen" of "wij, vrouwen" of "wij, trans" – en dat telkens op identieke wijze herhaalt, in een soort ter plekke trappelende irritatie euh iteratie, …
    - … dan is dat geen boodschap – die antwoord in de realiteit van de ander verwacht
    - … en ook geen lapsus – die een ½ waarheid van het sujejt supposé savoir verwacht
    - … maar wel een vorm van genot, van terplekke trappelend of itererend genot – met de vraag wat daarop het antwoord kan zijn, vanuit welke positie daarop een antwoord kan komen
  - antwoord van de analyticus op dat genot
    - niet vanuit de positie van de kleine ander i(a) van de communicatie
    - niet vanuit de positie van de grote Ander A van de Ubw formatie
    - maar vanuit de positie van afvalobject (a)
      meer bepaald het object van de stem: hij geeft stem aan wat analysant zegt
      zijn interpretatie doet het genot in dat itererende "wij …" verschijnen
      - door dat als een homofone equivoque te beschouwen
      - en dat dus 'verkeerd' te lezen alsof het zou geschreven zijn als 'wei' (korte ei)
        - "je weidt graag uit!"
        - "hoe bedoel je?"
        - "Ik hoor je voortdurend 'wei' zeggen …"

… NAAR LACANS L'ETOURDIT (1972)

homofonie of de mogelijkheid om woorden verschillend te schrijven
is niet de enige bron van equivoque, in het spreken en de interpretatie

Hellebois verwijst in dit verband naar Lacans "Etourdit" = moeilijke tekst uit 1972
daar onderscheidt Lacan **3 bronnen van equivoque** AE 491-492

- **equivoques gebaseerd op de homofonie**
- **equivoques gebaseerd op de grammatica**
- **equivoques gebaseerd op de logica**

wat zal ik vanavond doen

- eerst iets zeggen over equivoques gebaseerd op de grammatica en equivoques gebaseerd op de logica – Hellebois zegt daar niets over
- vervolgens tonen hoe homofone, grammaticale en logische equivoques samenhangen
- maar eerst kleine correctie van Hellebois: interpretatie is niet apofatisch maar apofantisch

maar eerst een kleine correctie van Hellebois
interpretatie is niet apofatisch maar apofantisch

Hellebois zegt dat de interpretatie *apophatique* is (Hellebois 6)
in Etourdit stelt Lacan echter dat de interpretatie *apophaNtique is* (AE 473, 490)
– en dat is helemaal iets anders

- interpretatie is geen fundamenteel negatieve *dit apophatique*
  - apofatisch = iets benaderen via een reeks ontkenningen
    bv. negatieve theologie probeert god te vatten via de opsomming van wat god NIET is
  - in die zin is Lacans conceptualisatie van het R apofatisch:
    - we kunnen niet zeggen wat het R is
    - we kunnen R enkel benaderen via negaties, door te zeggen wat R NIET is
  - is interpretatie echter ook apofatisch = louter negatieve benadering van het R van genot?
    voor bewering dat interpretatie *apophatique* baseert Hellebois zich op JAM
    - ten onrechte: noch JAM noch Lacan stellen ooit dat interpretatie apofatisch is
    - mijn idee:
      - interpretatie van R is van totaal andere orde dan theorie van R!!
      - interpretatie is nooit negatief – altijd affirmatief, altijd positief
        nooit 'niet' gebruiken?? Of toch voorzichtig mee zijn …
- interpretatie is wel een fundamenteel positief *dire apophantique*
  - Lacan haalt de de notie 'apofantisch' bij de Griekse filosofie
    - apofantiek komt van Aristoteles
      - *apophansis* = mening, uitspraak, bewering
      - spreekact is apofantisch voor zoverre hij
        - een ding/voorwerp (*Gegenstand*) een eigenschap of kenmerk toekent
          het 'hoe' en het 'wat' van een ding definieert
        - en dat ding zodoende ahw onstluiert of toelaat om zichzelf te reveleren zoals het op zich is (*aletheia*)
        - zodat het door het bewustzijn erkend kan worden
    - Aristoteles' apofantiek werd overgenomen door Husserl en vooral Heidegger
      en daar haalt Lacan waarschijnlijk die notie
  - voor de interpretatie als apofantisch verwijst Lacan echter niet naar filosofen
    maar wel naar para-filosofische praktijken
    - pre-socratische orakel – met zijn *vaticinations* of opgeblazen voorspellingen
    - psychose – met haar *délire d'interprétation* die Lacan *hors-discours* noemt

    allebei interpreteren ze dwangmatig het lettergebroebel van *lalangue*
    allebei lezen ze voortdurend het genot in de letterequivoques van *lalangue*
    even tussendoor: verschil Freud – Lacan
    - Freuds *Deutung*
      - *Deutung* wordt vertaald als 'duiding' (Boom)
      - *Deutung* is religieuze term
      - Freudiaanse *Deutung* gebeurt volgens religieus model = alles zin verlenen
    - Lacans *interprétation*
      - *interprétation* wordt vertaald als interpretatie'
        interprétation is niet de Franse vertaling van Freuds *Deutung*
      - *interprétation* is psychiatrische term = interpretatie door paranoia
      - Lacaniaanse *interprétation* gebeurt volgens paranoïde model van *délire d'interprétation* = voortdurend lezen van het genot in *lalangue*

apofantische *interpretatie* komt neer op 3 soorten equivoques

- 1ste equivoque gebaseerd op homofonie
  - principe
    kennen wel al: verschillend geschreven woorden worden identiek uitgesproken
  - specifiek voor elke taal
    - Nederlands: wei = wij
    - Frans: *deux* = *d'eux*

    Interessantste misschien nog de translinguïstische homofonieën
    woorden die in verschillende talen gelijk uitgesproken maar anders geschreven worden
    - cf. t-shirts gehaaide West-Vlaming:
      awesome=asem *means breath // cunt*=ik-kan-het *means I can*
    - cf. voorbeeld straks
  - positie van *parlêtre* tov homofone equivoques
    - *parlêtre* normaliter onderworpen aan homofone equivoques
      - principe *tous les coups sont permis – anything goes*
        cf. geforceerde equivoques van Joyce én Lacan
        in *real life* vaak geen perfecte maar geforceerde equivoques
      - we zijn *à leur portée sans pouvoir nous y reconnaître* > *elles nous jouent*
        cf. lichaamsevenementen
        tegengesteld aan Ubw formaties, wel s'y reconnaître ??
    - maar toch ook soort positie erbuiten
      - *poètes en fassent calcul*
        dichters gebruiken equivoques systematisch én op een berekende manier
      - analyste *s'en sert où il convient / où c'est convenable pour sa fin*
        - analtyticus is veel voorzichtiger en opportunistischer in gebruik equivoques
        - want mogelijk probleem wanneer equivoques teveel zin krijgen
          nl *gonfle imaginaire* > *transfinitisation phallique*
          (transfiniet = getal dat groter is dan alle gekende eindige getallen, maar daarom niet noodzaklijk oneindig = Cantors middel om onvatbare idee van 'oneindig' te vermijden)
- 2de equivoque gebaseerd op grammatica
  - voorbeelden
    - ik blijf in de wie/wij-sfeer
      'weidebloemen' geschreven als "Wij, de bloemen!"
      = equivoque doordat woord verkapt wordt via introductie van grammatica en dus een zin wordt
    - Lacan paradigma grammaticale equivoque
      « je ne te le fais pas dire … » = « nu je het zelf zegt … »
      amorphologie langage > equivoque « Jij zegt het // ik zeg het » > analysant moet kiezen wie dat 'eerst' gedacht heeft = wie is *sujet de l'énonciation*
    - Freud uitgewerkt paradigma straks misschien, als we tijd genoeg hebben
  - principe
    Lacan vergelijkt grammaticale equivoque met *coupure* op een *chiffonné*
    - verwijst naar Hans' verfrommelde tekening van een giraffe
      – waarop Hans nog snel even een streep zette – als penis?
    - verfrommelde tekening = fragment van *lalangue*
      – waarin grammatica een coupure vormt en zo een zin van maakt

- 3de equivoque gebaseerd op logica
  - principe
    zonder logica is de interpretatie *imbécile*=zwak (oa in morele zin)
  - welk soort logica
    - niet de logica van het syllogisme
      "alle mensen zijn sterfelijk / Socrates is een mens / dus Socrates is sterfelijk"
    - wel logica die gebaseerd is op een *noyau de paradoxes*
      - Lacan verwijst naar Russell en Cantor voor de paradoxen van de PA theorie
      - paradox = uitspraak waarvan onbeslisbaar is wat ze wil zeggen
        uitspraak waaruit niet meteen een eenduidige=imbeciele moraal valt af te leiden
        Ik verzamel logische paradoxen rond elk belangrijk S moment in mensenleven – die analysant verplichten om te kiezen wat ze voor hem willen zeggen
        - Dood: onze redding is de dood, maar niet deze (Kafka)
        - Liefde: liefde is geven wat men niet heeft (Lacan)
        - Vriendschap: Friendship is far more tragic than love, it lasts longer (Wilde)
        - Familie: familie is wat men overhoudt als de erfenis is verdeeld
        - Geboorte: beter niet geboren zijn, maar dat gebeurt jammer genoeg maar 1 keer op de 1000
        - etc

3 equivoques hangen samen
in het spreken van de analysant én de interpretatie door de analyticus
homofone verschrijving van gehoord woord behelst ook altijd een grammaticale coupure

- op mijn allereenvoudigste niveau
  - interpretatie die 'wei' als 'wij' verleest, is op zich al een grammaticale ingreep
    van substantief 'wei' maakt dat persoonlijk voornaamwoord 'wij'
  - idem voor 'weidebloemen' geschreven als 'Wij, de bloemen!'

- Freud met paradigma voor link tussen homofone en grammaticale equivoque
  IN DE DISCUSSIE??

- Freud met paradigma voor link tussen homofone en grammaticale equivoque
  - equivoques typisch voor Lacan – maar wemelt er ook bij Freud al van
    - in voetnoten
    - pre-analytische geschriften – voor conceptualisatie onbewuste
  - casus 1897 Fliess
    man met als syptoom *Unschlüssigkeit* = besluiteloosheid
    omdat zijn genot via homofone equivoque gefixeerd is geraakt
    – en letterlijk terplekke blijft trappelen
    - belangrijk om weten is dat moeder van pt kort na zijn geboorte is gestorven
    - in VA vertelt pt telkens opnieuw dezelfde anekdote (iteratie!!)
      "ik hoorde oma ooit aan tante (zus moeder) vertellen dat mijn moeder lang op hysterische wijze had getwijfeld om te trouwen met man die mijn vader zou worden"
      mijn interpretatie: besluiteloosheid = genot van de moeder
    - pt herinnert zich plots 1ste paniek op 10j omdat hij *schwarzen Käfer* niet kon vangen
      - pt komt zelf met 2 interpretaties van die *Käfer*
        - eerst een Freudiaanse of zinverlenende interpretatie van die *Käfer*
          waarbij hij van de *Käfer* zijn moeder maakt
          - via metafoor of substitutie van betekenaars
            schwarzen Käfer wordt *Marienkäfer* – *Marie* ipv *schwarz*
            - *Marie* = naam van moeder
            - *Marienkäfer* = lieveheersbeestje
          - lacht omdat lieveheersbeestje naargelang aantal stippen telkens andere wetenschappelijke naam krijgt
            net als de biologen is pt besluiteloos tov niet te vatten 'moederkever'
        - daarna een Lacaniaanse of letterlijke interpretatie van *Käfer*
          waabij hij *Käfer* leest als een equivoque waarin genot moeder doorschemert
          - via homofone equivoque
            "*Käfer* = *que faire!* (wat te doen!)
          - besluit daaruit: kever staat dus voor *Unschlüssigkeit …*"
            – ik voeg daaraan toe – "… die ik van mijn moeder heb"

          hoe komt die homofone equivoque tot stand, wat zit daarachter?
          - regressseert ahw van Duits naar Frans:
            Frans was kindertaal=*lalangue* – immers na vroege dood moeder door Franse gouvernante opgevoed
          - doordat hij plots het woord *Käfer* hoort zoals hij dat als kind zou gehoord hebben, als *que faire*, kan hij zijn paniek tov de niet te vangen kever in verband brengen met de paniek van zijn moeder op het moment dat ze moest beslissen om met zijn vader te trouwen
          - alsof hij zich in eerste instantie tegen het *que faire* van de paniek van zijn moeder heeft verdedigd door dat als *Käfer* te verschrijven (misschien heeft moeder volgens oma effectief *"Que faire!?"* geroepen) in plaats van bang te moeten zijn voor het onvatbare verlangen van moeder ('Heeft zij mij wel gewild, als ze zo twijfelde om met vader te trouwen?) kan hij bang worden voor onvatbare *Käfer* – alsof hij veronderstelt dat moeder bang is voor een kever en hij dus ook bang kan/moet worden voor een kever

Hier zien we ook de samenhang tussen de homofone en de grammaticale equivoque – én ook wat daarvan de inzet is

- de door mij gereconstrueerde infantiele verschrijving *Que faire* > *Käfer* wist grammatica – en meteen ook het genot van de moeder
- interpretatie in analyse door pt zelf van *Käfer* > *Que faire* herintroduceert grammatica, herintroduceert de vraag van het *sujet de l'énonciation*: wie spreekt – en herintroduceert zo het genot van moeder

- <u>Freud ook interpretatie toegevoegd</u>
  - *Käfer* = grietje
  - Ik van daaruit hypothese van fobie = telkens pt beslissing moet nemen tov grietje, en niet weet wat hij moet doen (que faire), ziet pt, 'net als zijn moeder', een niet te vangen 'kever' opduiken